

WEHNER TIBOR

A szentendrei poliészter szobrok parkja – 1995 óta

Az alapkérdés ebben az esetben valószínűleg az, hogy húsz éves fennállás, az állandóság vagy az átmenetiség, a változatlanóság vagy az ideiglenesség tartományában jelöli meg a szentendrei Posta-park szobrainak státuszát? Hogy köznapi szinten ennyi idő alatt egyé forrt-e ez a szoborpark-együttes a városképpel – ha ezt a városkép kifejezést egyáltalán használhatjuk a Posta-parkra és környékére vonatkoztatva –, vagy inkább úgy ítéljük meg, hogy ezekre a poliészter szobrokra úgy kell tekintenünk, mint a bizonyos időszakok eltelte után lecsereendő, vagy még inkább eltüntetendő utcabútorokra?

Az 1990-es évek második felében, a kettő és fél ütemben megvalósított műegyüttes már a létesítésének tervétől, majd fokozottan az első munkák felállítása óta a viták és az eltávolítási szándékok, az erőszakos beavatkozások, a rombolások kereszttüzeiben állt és áll. Végső soron – és valóban – ez a tér más szobormű, hagyományos, konvencionális emlékmű pompás helyszíne is lehetne, de a neónak vagy poszt-nak nevezett avantgárd, mint napjainkra már kissé lelassult előőr, még húsz esztendővel ezelőtt is gyorsabb volt a térfoglalásban, mint a hivatalosok kissé szervezetlenül és nehézkesen mozgó csapata.

1995 decemberében jelent meg az első három mű: Aknay János *Angyal*, Deim Pál *Lehajló bábu* és Zámbo István *A végtelen érintése* című alkotása, amelyet 1997-ben újabb három követett – feLugossy László *Vidám totem*, Matyófalvi Gábor *Konstelláció* és a Bukta Imre – Elekes Károly alkotópáros *Szent Sebestyén* című kompozíciója. A harmadik ütemben a tervezett újabb három – Farkas Ádám, Konkoly Gyula és Szirtes János alkotása – közül már csak egy mű valósult meg: Szirtes János *Térkonstrukció* című munkája. A művek az 1990-es évek törvényi szabályozása szerint előírt engedélyezési eljárások betartásával jelentek meg a szentendrei köztéren: anyagi támogatásért a művek megvalósítását koordináló Vajda Lajos Stúdió Egyesület pályázatokat nyújtott be a közterületi képzőművészeti alkotások támogatási alapját kezelő Képző- és Iparművészeti Lektorátushoz, majd a zsűrizett, szakmailag jóváhagyott és javasolt tervek alapján, az elnyert összeg segítségével elkészített művek elhelyezési szándékát a Stúdió a város önkormányzatával engedélyeztette. Az állami forrásokból elnyert támogatás összege a lektorátusi nyilvántartások szerint 1995-ben művenként 300.000, az 1997-es alkotások esetén művenként 250.000, az 1999-es terv realizálásakor művenként 300.000 forint volt. (Ekkoriban ez normális mértékű támogatásnak volt ítéltető, hasonló volumenű munkák minimálisan 50.000-100.000, maximálisan 500.000 forint anyagi segítséget kaphattak.) A szentendrei szoborpark műveinek megvalósítása azonban speciális volt:

a támogatási összeg kizárólagosan az anyagszükségletet és a Vajda Lajos Stúdió által szervezett és levezetett házilag kivitelezés költségeit fedezte, és mivel más forrás nem állt rendelkezésre, a művészek nem számíthattak tiszteletdíjra sem. A város ugyanakkor így egyetlen fillér költségvállalás nélkül gyarapodott a szobrokkal, illetve végső soron egy városi teret gazdagító szoborparkkal.

Időközben több változás is szétzilálta az eredeti szoborpark-konceptiót, illetve a szobrok eredeti megjelenését. A Bukta Imre - Elekes Károly által megvalósított *Szent Sebestyén* című alkotást, felállítását után röviddel ismeretlen elkövetők megcsonkították és összetörték, amely hosszú ideig így, sérülten állt, s a maradványok lebontása után ma már a parkban csak egy faoszlop-csonk fogadja a látogatókat. feLugossy László *Vidám totem* című alkotását is tönkretették a modern művészet ellenségei, amely rejtélyes rekonstrukciós utakon Móra vándorolt, és ma Takács Lajos műgyűjtő magán-szoborparkjának egyik ékeként áll. (Szentendrére való visszaállítása érdekében lépéseket kellene tenni) Deim Pál *Lehajló bábu*ját a Posta-parkból időközben áthelyezték a HÉV-állomással átellenben fekvő autóparkoló járdaszigetére.

Mindeme változások mellett egy-egy műnél többször zajlottak felújítási-átfestési munkálatok, így például Deim Pál bábuja színben többször is változott. Érdekes, hogy a poliészter-szobrok kollekciójában sajátos anyaghasználatával – fa-plexi fő összetevők, és egy kis poliészter nyílvesztő-alkotóelem – jelent meg a Bukta Imre – Elekes Károly alkotta mű, emellett Szirtes János *Térkonstrukciója* teljes egészében fém-plasztikaként került az együttesbe. Nem tudható pontosan, hogy az állami támogatás kifizetése ellenére az utolsó, harmadik ütem két alkotása, Farkas Ádám és Konkoly Gyula kompozíciója miért nem valósult meg: a tervek elkészültek, modelljeik elfogadását a Fő téri Béke Étterem teraszán felvett zsűri-jegyző-könyv dokumentálta.

Szentendre meglehetősen sokrétű, mértéktartó kifejezéssel igencsak változatosnak ítélnélhető köztéri műegyüttesébe az 1990-es évek második felében váratlanul került be a Vajda Lajos Stúdió által kezdeményezett, s elsősorban a stúdió tagjainak munkáit monumentális méretben megvalósító, anyagában és technikai kivitelében a magyar körülmények között újszerűnek ítélnélhető poliészter szoborkollekció: ez a szemlélet, ez a hangvétel a fennkölt, heroizmusra hangolt köztéri terekben nemcsak Szentendrén, máshol is szokatlan volt korábban és akkoriban. A köznapi fogalomhasználattal műanyagnak aposztrofált szobrok magyarországi meghonosításában Paizs László (1935–2009) szobrász- és festőművész játszott úttörő szerepet, akinek a hetvenes években kibontakozó műanyag-kisplasztikai munkásságát követően monumentális poliészter plasztikái is elkészülhettek. Az 1979-es kőszegi *Kettős gömb* és a kecskeméti *Kábelköteg* című főposta-applikáció volt az első ilyen alkotás, amelyet az 1980-as években számos újabb követett, mint a szegedi, a budapesti, hódmezővásárhelyi és 1983-ban a szentendrei, a Magyar Néphadserg Művelődési Háza elé állított *Hármas poliészter plasztika*. (Egyébként Paizs László kecskeméti műve volt a műanyagszobrászat első magyarországi hősi halottja is: a *Kábelköteget* 2005-ben a művész tudta nélkül bontották le és a szigorú környezetvédelmi előírásoknak kínosan megfelelő, veszélyes hulladékként semmisítették meg – nem kis mértékben hozzájárulva így a művész viszonylag korai halálához). Paizs László törekvései nyomán később Körösi Tamás (1953–2010) is csatlakozott a műanyagszobrászok nem túl népes táborához. 2002-ben *A gondolat, mint téri út* című kompozícióját a lágymányosi új egyetemváros épületei között avatták fel. Paizs László és Körösi Tamás nyomdokain napjainkban Kelemen Zénó készít egyéni technikával polisztirol-üvegszál plasztikákat, rendkívül finom grafit színezéssel, illetve felületkezeléssel, vagy fehér színben, mint amilyen az *Élet menete* című, 2014-ben Budapesten köztérre került munka. A szentendrei műanyagszobrok művészettörténeti előzményeit kutatva nem elhanyagolható tényező a Vajda Lajos Stúdió művészeinek 1977-es leninvárosi (ma Tiszaújváros), a Tiszai Vegyi Kombinátban lezajlott szimpóziuma sem, amelynek plasztikai terméséből 1978-ban a budapesti Dorottya Galériában rendeztek kollektív Fiatal Képzőművészek Stúdió-díjjal elismert kiállítást. Ezek után csak ef Zámbo István svédországi és szentendrei műhelyében készültek nagyméretű, színes poliészter szobrok, és több mint másfél évtized múltán valósíthatták meg ez irányú aspirációkat a Postapark program keretében a stúdió művészei Szentendrén.

Az 1995-ös év Szent Miklós napján, a HÉV-végállomás és a Posta épületének tömbje által közrefogott térségen, az első három műanyagszobor felavatása alkalmából hivatkozhattunk arra, hogy immár önfeledten dúdolgathatjuk a felejthetetlen reklámszláger szövegét – mert ez műanyag – Budapestről Szentendrére érkező, miután immár három, az állandóság igényével állított poliészter szobor fogadja a városban

előket és a városba látogatókat. Az állandóság igényével – idéztük már akkor a köztéri mű-létrehozás jellegzetes fordulát –, jóllehet a háztartásokban és az úrkutatásban is olyannyira megszokott anyagra, a műanyagra még nincsenek több évszázados vagy évezredek szavatossági garanciáink, mint ahogy a bronzra és a márványra vannak. Ámbár nem is ez a fontos: az új anyag és technika által életre keltett szobortárgyak addig élnek, míg a fennmaradás esélye így vagy úgy megadatik számukra. A három mű, a három szentendrei művész alkotása megszületett, létük megcáfolhatatlan, s emléküket, emlékképüket az esetleges károsodásuk, eltűnésük esetén is pontosan rögződik, rögződött vizuális emlékezetünkben, a képzeletbeli múzeumban. Elmondtuk a szoboravatón továbbá, hogy az anyag és a technika különleges voltán túl a szobrok megvalósításának módozata sem mellékes, nem elhanyagolható tényező. Ugyanis ezek az üvegszállal erősített poliészter szobrok nem megbízásra készültek, nem a hatalom, nem az adminisztráció által adott megrendelésre születtek, hanem a művészi akarat, a művészi koncepció szabad megtestesüléseiként, az önkifejezés korlátolatlan tanúiként jöttek létre, és mindez köztéren meglehetősen ritkán fordulhat csak elő. A megrendelő az első ütemben a három művész volt: Aknay János felkérte Aknay Jánost, Deim Pál Deim Pált és ef Zámbó István ef Zámbó Istvánt, hogy ugyan, művész úr, csináljon már egy műanyagplasztikát, és ha elkészült, állítsa fel kedvére. Nem volt tematikai kánon. Nem volt tartalmi és formai – valamint társadalmi – elvárás, nem volt program-utasítás és nem volt cenzurális jellegű stilisztikai módosítási javaslat sem: némi szakmai konzultáció zajlott csupán, amely lehetővé tette a felállítási engedélyek kérvényezését és kiadását. Mérsékeltlen dolgozott a bürokrácia, rendkívül ösztönző hatást kifejtve működtek a szponzorok – polgárok, társaságok és társulások, egy-két hivatal és szervezet –, és így helyére kerülhetett Aknay János testet öltött villáma, suhanó szellem- vagy angylaszárnya, Deim Pál nárcisztikusan önmagához hajló bábuja, az önmegadás és önimádat egyesült emlékműve, és ef Zámbó István paradicsomi Isten-ujja, felkiáltójel-álom-látomása. Áll a három szobor Szentendre közterén, vidáman, játékosan és ugyanakkor megrendítőn: lelki szférákat borzolván, megannyi értelmezési lehetőséget kínálván. És persze színesen: mert a műanyag-szobrok egyik legfontosabb hatóeleme a szín: a kék, az okker, a rózsaszín, a vörös. Messzire vezetne, ha akár a színek, akár a formák, akár a motívumok nyomán megpróbálnánk felfejteni e művek Szentendre művészeti hagyományaihoz való kötődését, ha regisztrálni szeretnénk a konstruktív, a szimbolikus, a szürrealis tendenciák létének, továbbélésének, megújulásának jelenségvilágát. Azt azonban különösebb kutatómunka, elmélyülés nélkül is leszögezhetjük, hogy a szentendrei festészeti tradíciók mellett most már az egyre erőteljesebb szentendrei szobrászati, plasztikai, térszervezői kezdeményezések mérlegelése, elemzése elől sem térhetünk ki. Ezt nemcsak a városban több évtizede dolgozó szobrászok egymástól olykor kissé elszigetelt, fontos munkálkodása, hanem a műhely-jellegű összefogás által létrehozott, ezen új monumentális műcsoport is indokolja.

Az ezredforduló után már – az 1996-os avatóbeszédet követően – védőbeszédet kellett fogalmazni a szentendrei szoborpark művei érdekében, hangsúlyozva, hogy ez az anyagválasztásában, technikai kivitelében és szemléletében is újszerűnek és korszerűnek – vagy provokatívnak – ítéhető kompozíció-együttes azért éleszt ellenérzéseket és konfliktusokat, mert nem unalmas, hazug és ostoba emlékművek kollekciója, nem közhelyszerű, szokványos emlékszobrok, nem sűrű portrék, nem ürességtől kongó díszítőszobrok gyűjteménye. Hanem autonóm műalkotások együttese: saját mű-világukat öntörvényűen megteremtő, eredeti látásmódot tükröztető, valóságos és korszerű, alapvetően plasztikai, esztétikai problémákkal foglalatalkodó, dús gon-

dolatisággal áthatott szobrok kollekcója... Mindez abból is eredeztethető, hogy ez a matéria különleges plasztikai jelenségek megteremtésére, szokatlan hatásrendszerek kibontakoztatására nyit lehetőséget. A poliészter formálhatósága, könnyű súlya és a belőle alakított testek viszonylag korlátozatlan mérete révén ismeretlen tömegalakítási esélyeket, korábban ismeretlen mű-közegeket és áthatható tereket tárt a régi módszerekkel követ, fát és fémeket megmunkáló, számos korláttal szembesülő szobrászok elé, akik a tömegalakítási és térszervezői lehetőségek kiaknázása során szabadon, műveik hatásrendszerébe vonhatták a színeket is. Az anyagukban színes, élénk színekben tündöklő (és időszakonként az időjárás, a napfény hatására megfakuló és ezért megújítandó) poliészter-plasztikák környezetük rendkívül hangsúlyos, központi, s mindennek ellenére hallatlan könnyedséget sugárzó elemeiként jelennek meg - nem úgy, mint az egy-két év alatt megfeketedő, pátosszal övezett bronz szobrok vagy a szürkéségbe olvadó mészkő-faragványok. Az együttesről, a húsz esztendő során sújtó változások és a változtatások ellenére elmondható, hogy a Posta-szoborpark művei napjainkra a városrész hangsúlyos elemeivé váltak, szervesen összefonódtak a szentendrei városképpel, a település mindennapjainak életével, s egyszersmind a modern magyar szobrászat egyik különálló, fontos fejezetének minősíthető, monumentális művekben testet öltő törekvéseit reprezentálják. E szobrok a városba érkezőket köszöntik, és a városból távozókat búcsúztatják - izgalmas plasztikai vibrálással, élénk színekkel, különösségekben játszó atmoszférával. A műegyüttes eltávolítását - vagy áthelyezését - célzó indítványok újraeledése mély szomorúsággal töltheti el a Szentendre esztétikai értékei iránt fogékony, felelősséget érző művészetkedvelőket. Ne gyarapítsuk - már egyébként is súlyos veszteségeinket - aggodalmainkat szoborvédő fogalmazványunkban.

Nos, a hely, a déli városkapu, a kavalkádszerű megjelenés, a hatalmas átmenő forgalom és a kiszolgáló jellegű létesítmények - parkolók - átmenetiséget sugárzó jellege ellenére is, vagy talán pontosan ezért fontos és hangsúlyos tere, közege Szentendrének. A műegyüttes a két évtized során ennek a környezetnek nagyon hangsúlyos elemévé vált. Az anyagból, a technikából, és az időjárási viszontagságokból eredően a művek napjainkban már igencsak megviseltek. A hiányzókat vissza kell állítani, a meglévőket fel kell újítani, vagy újra kell önteni: húsz évenként egy ilyen helyreállítás, felújítás egyébként a kőszobroknak, a fémszobroknak is kijár. Ez egy egységes szoborpark, Szentendre művészettörténetének immár szerves, az 1990-es évek művészeti törekvéseit és történéseit megtestesítő együttese, nem egy művésztelepi, alkotótelepi, idényjellegű működéshez kötődő, a dunajvárosihoz, a villányihoz vagy a nagyatádihoz hasonló kollekciónak. Ugyanígy gondoskodni kellene a város másik két szoborparkjának kellő megjelenéséről is: Mészáros Dezső 1986-ban létesített szoborparkjának műveire is ráférne már egy tisztítás, és a Kerényi Jenő 1978-ban létesített egykori emlékmúzeumának parkjában álló, jelen állapotában minden koncepciót nélkülöző kollekciónak is kellene valamit kezdeni, mert így megmagyarázhatatlan és értelmetlen. Van tehát halaszthatatlan tennivaló bőven Szentendre szoborparkjaiban.